

Л.Г.Бачинська

НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ

Архітектурна освіта утворює комплекс знань, умінь та навичок, необхідних майбутньому фахівцю-архітектору у його професійній діяльності. Тривалість архітектурної освіти і методики поступового поглиблення цих знань, умінь та навичок, що закладені в структуру навчального плану, формують *психологію фахівця-архітектора*, специфіка якої є у *просторовому мисленні та здатності до комбінаторики* елементів, блоків, об'єктів.

Хід створення архітектурного об'єкту передбачає *поєднання творчого процесу з логікою* просторової організації, побудови функціональної структури, формоутворення, вибору і формуванню конструктивної системи відповідно до технології зведення споруди та ін. Отож, архітектурне проектування *на відміну від інженерних наук є мистецтвом*, а *на відміну від інших видів мистецтв є гармонійним сполученням творчості і логічного мислення*, що відповідно належним чином відбивається і на меті навчання архітектурної творчості.

Таким чином, можна стверджувати, що *архітектурний логічно-творчий процес навчання* у його зазначених складових *прогнозує спрямування навчання фахівця-архітектора на розвиток мислення*.

З цієї точки зору (відповідності методик навчання загальній меті підготовки архітектора) прокоментуємо специфіку навчання, що склалася на протязі тривалого часу залежно від часових умов, і особливості існуючої системи контролю знань, характерної для нашої вищої освіти.

Відомо, що у ВНЗ розповсюджена *система формальної оцінки знань*, яка є зручною як для викладачів, так і для студентів, завдяки своїй простоті, ясності та легкості здійснення, оскільки передбачає отримання оцінки за засвоєння певного етапу програми, що підтверджується виконанням відповідних завдань, контрольних робіт, участю у семінарах тощо. Студент бачить поставлену перед ним локальну ціль (а таких цілей багато), викладач фіксує результат її досягнення. Сума результатів *нібито рівноцінна сумі* досягнутих знань. Але ця методика оцінки знань є *формальною*, не ефективною і не відбиває дійсної картини засвоєння програми навчання.

Розглянемо недоліки формальної системи контролю знань по таких позиціях:

- а) навчання будь-яким наукам у технічному ВНЗ;
- б) навчання архітектурним наукам;
- в) оцінка Болонської системи освіти на предмет формалізації методів контролю знань.

Формалізація процесу навчання різним наукам міститься у фіксації актів начебто активної участі у навчальному процесі (переклик присутніх під час лекцій, перевірка наявності конспекту, визначення авторства конспекту, підтвердження знань його змісту). Окремі кафедри КНУБА під впливом розповсюдження Болонської системи запровадили для стимуляції відвідувань лекцій оцінювати у балах навіть саму присутність студента в аудиторії (хоча факт присутності і наявність конспекту лекцій зовсім не пропорційні отриманим знанням). Допоміжна навчальна література, особливо методичні вказівки з інженерних дисциплін, являє собою алгоритм виконання завдання, за яким за допомогою примітивних операцій підставлення певних значень можна одержати правильну відповідь, не замислюючись про доцільність і цілеспрямованість виконаних розрахунків.

Історичні архітектурні дисципліни багаті на конкретну інформацію (дати будівництва, параметри об'єктів, прізвиська зодчих тощо), які мало відбивають спадковість структури і форми архітектурних об'єктів, причини виникнення стилів, еволюцію структуро- і формоутворення для критичної їх оцінки з боку сьогоденної ситуації та сучасних умов. Розділи теорії архітектури обтяжені нормами, правилами проектування, які почасти обумовлені вимогами дня і не відбивають динаміку потреб. Підтвердження рівня “знань” – це серія “форматок”, отримана шляхом змальовування у кращому випадку або ксерокопіювання – у гіршому, копії рефератів, інколи з Internety. Наявність альбому “форматок”, рефератів або розрахункових робіт – ще показники формальної оцінки знань.

Проектні завдання з архітектурного проектування передбачають спочатку засвоєння знань студентом, а потім проектування: відбувається збір матеріалів у бібліотеці за відповідною темою завдання, підтвердження отриманих знань за наявності альбому та доповіді на семінарі, і тільки наступний крок - пошукове проектування. Хоча вже з 2 курсу навчання можна робити навпаки: пошукове проектування доповнювати і вдосконалювати завдяки паралельно отриманим знанням – тобто спочатку практичний досвід, а потім пошук відповіді на запитання, що виникають, у професійній літературі.

Очевидно, що *методика фіксації рівня знань* на основі формального врахування виконаних умов не розвиває професійне мислення, значний обсяг фактологічного матеріалу в історичних архітектурних дисциплінах швидко зникає з пам'яті студента через не затребування його практичною діяльністю, а в теоретичних дисциплінах і архітектурному проектуванні обмежує свободу пошуку, гальмує творчий процес, оскільки комплекс отриманих знань, особливо норм і правил проектування, на перших порах не апробованих у проектній практиці, виступає у ролі “заборон”. Невміння викладачів - фахівців-

професіоналів, але невдалих методистів - опрацювати відповідну методику навчання і контролю знань вимушує їх йти далі формальним шляхом, часто видаючи завдання з розрахунково-графічних або курсових робіт, які не передбачені навчальним планом, через те що факт виконання цієї роботи і її якість, як вважається, є констатацією отриманих студентами знань.

Болонська система контролю знань на українському ґрунті і в формалізованій трактовці загрожує ще більшим погіршенням стану навчального процесу (цьому сприяють: різноманітні форми модульного контролю, тестування, скорочення часу на аудиторні заняття і спілкування з фахівцем-викладачем і водночас збільшення частки часу на самостійну підготовку студента, комп'ютеризація навчання, що є зручною для опитування у вигляді тестів). До речі, саме безпосереднє спілкування з викладачем дозволяє обговорити існуючі у професійній діяльності проблеми, з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки в їх існуванні і підштовхнути на обґрунтовані висновки.

Коли основою архітектурної освіти є формування мислення майбутнього фахівця (з одночасним розвитком як творчих здібностей, інтуїції, вмінь і навичок, так і логіки створення архітектурного об'єкту за умов врахування різноманітних зовнішніх чинників, що впливають на нього, потреб людини, внутрішніх законів побудови його структури та форми, конструктивної тектоніки тощо) то система тестування, яка поширюється, більше заснована *на підтвердженні знань фактологічного матеріалу*, її важко пристосувати до необхідної архітектурній освіті мети. Отож, під час реалізації Болонської системи в національних умовах через сталі традиції може спричинитися подальше загострення формалізації системи контролю знань. Один з таких наслідків проявляється в оцінці творчих праць студентів, де фіксований діапазон категорій оцінки з подальшим переводом її значення відповідно до національною шкали обумовлює ситуацію, за якою різниця в якості двох проектів, що визначена за шкалою ECTS, у 0,01 бала перетворюється на підсумок оцінювання за національною шкалою в 1 бал (приміром, 4,74 та 4,75 – на 4 та 5 відповідно).

Отже, який може бути вихід з ситуації, що склалася?

1. Необхідно розвивати форми навчання, які стимулюють мислення студента і обмежують формальний бік навчання і контролю знань:

а) з історико-теоретичних дисциплін використовувати різноманітні дискусії, одночасну працю із усім колективом групи, а не окремими студентами, ставити завдання пошуку істини на протязі усього часу, відведеного на вивчення дисципліни, враховувати поступове накопичення знань студентами до кінця навчального часу;

б) з творчих дисциплін, особливо архітектурного проектування, розкрити творчий процес, локальними завданнями стимулювати можливість пошуку з різних боків, проектувати архітектурний проект і пізнавати його сутність, особливості і методику проектування паралельно, а не послідовно: спочатку знання, потім проектування.

2. Необхідно виключити такі форми перевірки знань як переклик, перевірка конспекту, система наказування балами за несвоєчасне здавання проекту, пропущене заняття (парадокс: більше часу приділено проекту, але оцінка нижче), натомість пропонується працювати *за системою заохочення* за своєчасне виконання завдання, проявлену студентами ініціативу, бажання здійснювати наукові пошуки разом з навчальним завданням (запропоновані напрямки організації навчального процесу та пропозиції по оцінці знань студентів, що надають можливостей усунути формальний підхід – див. табл.1).

Неформальний підхід до навчання і перевірки знань студентів потребує напруження викладача, винахідливості, постійної праці з метою підтримки зацікавленості студентів, орієнтації на ефект несподіванки тощо. Важливим є виключення психологічного бар'єру у діалозі "викладач-студент", що відбувається між партнерами у процесі навчання, на відміну від зверхнього ставлення викладача до студентів. Позиція "викладач повсякчас правий" далеко не завжди відбиває реальний стан справ. Навпаки: коли оцінювати можливості спілкування викладача з молоддю, дарування своїх знань і досвіду студентам, захоплення їх змістом предмету та співучасті у єдиному творчому процесі з ними, то це дає невимірну радість вчителю, повноту відчуття виконаної ним справи.

3. Стосовно Болонської системи – не може бути механістичного запозичення прийомів навчальної праці і системи контролю знань в будь-якій галузі професійної освіти, необхідно наступне:

а) під час її впровадження враховувати специфіку фахового навчання;

б) перепрацьовувати і пристосовувати існуючі системи контролю знань до особливостей архітектурної освіти;

в) працювати над складанням власних раціональних систем оцінки, враховуючих як характерні риси архітектурної освіти, так і потреби поглиблення контролю знань;

г) найважливіше – перебудувати усю систему фахового навчання, яка є єдиним цілим у всіх її проявах – від програми навчання до складових засвоєння окремого предмету - через те, що *сама система і складові* освітньої програми за формалізованим підходом *породжують способи та прийоми формальної оцінки* знань студентів.

4. Для вдосконалення знань викладача, здатності вільного володіння ним

Таблиця 1

Аналіз програми архітектурної освіти щодо формалізації системи контролю знань

№	Дисципліни	Особливості методики навчання, що сприяють формалізації навчального процесу	Прояви формалізації контролю знань	Можливі напрямки коригування навчального процесу	Пропозиції з усунення формального контролю знань
1	Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни	Проведення семінарів за певними темами, що відповідають програмі вивчення дисципліни, написання рефератів за запропонованим списком тем	Переклик присутніх, перевірка конспекту, оцінка за виступ на семінарі, за підготовлений реферат, модульний контроль у вигляді тестового опитування	Проведення диспутів по широких темах, відшукування причинно-наслідкових зв'язків, зв'язків з професією, використання методів порівняння, особливо із сьогоденним життям. Вибір теми підготовка письмових робіт відповідно до програми, але з врахуванням інтересів аудиторії.	Прийоми заохочення за ініціативу по формах організації занять, за участь у диспутах, у наукових дослідженнях. Конкурси на кращу письмову роботу тощо.
2	Природничо-наукові та інженерні дисципліни	Проведення практичних занять для розтлумачення алгоритму виконання розрахунково-графічних робіт, процес виконання	Переклик присутніх, перевірка конспекту, оцінка за підготовлену розрахунково-графічну роботу, модульний контроль у	Обговорення проблеми або завдання з боку широкого підходу, можливо, міждисциплінарного, відшукування причинно-наслідкових зв'язків, зв'язків з професією, ділові ігри за професійним сценарієм,	Прийоми заохочення за ініціативу по формах організації занять, за активну участь в обговореннях, у наукових дослідженнях. Конкурси

		самої роботи за принципом “підставлення значень”	вигляді тестового опитування	використання методів порівняння, аналогії, демонстрація вирішення серії завдань на основі єдиного аналогу. Розбирання питань, що цікавлять аудиторію.	на кращу роботу тощо.
3	Розділи історії мистецтва, архітектур и та містобудування	Проведення семінарів за певними темами, що відповідають програмі вивчення дисципліни, написання рефератів за запропонованим списком тем, підготовка альбомів “форматок”	Переклик присутніх, перевірка конспекту, оцінка за виступ на семінарі, за підготовлений реферат, за альбом “форматок”, за модульний контроль у вигляді тестового опитування	Проведення диспутів, обговорень, відшукування причинно-наслідкових зв'язків між суспільними процесами та розвитком архітектури, використання методів порівняння, особливо із сьогоденною практикою будівництва. Вибір тем та підготовка графічно-письмових робіт відповідно до програми, але з врахуванням інтересів аудиторії.	Прийоми заохочення за ініціативу по формах організації занять, за участь у диспутах, у наукових дослідженнях. Конкурси на кращу роботу тощо.
4	Розділи теорії архітектур и та архітектурного проектування	Написання рефератів за запропонованим списком тем, підготовка альбомів “форматок”	Переклик присутніх, перевірка конспекту, оцінка за підготовлений реферат, за альбом “форматок”	Обговорення питань теорії архітектури, проблем сучасної архітектури у диспутах, відшукування причинно-наслідкових зв'язків між	Прийоми заохочення за будь-яку ініціативу у проведенні занять, за участь у диспутах, у наукових дослідженнях

			”, за модульний контроль у вигляді тестового опитування	суспільними процесами та розвитком архітектури, розтлумачення процесів формування норм і правил проектування. Розбирання особливостей сьогоденної практики будівництва. Вибір тем та підготовка графічно-письмових робіт відповідно до програми, але з врахуванням інтересів аудиторії.	х. Конкурси на кращу роботу тощо.
5	Архітектурне проектування	Проведення семінару, підготовка альбому матеріалів за темою проекту до початку проектування	Перевірка знання норм і правил проектування під час семінару, оцінка за альбом матеріалів	Первинне ознайомлення з завданням і початок проектування на основі попереднього досвіду та інтуїції, паралельно на протязі тривалого часу вивчення професійної літератури за темою, стимулювання процесу проектування локальними завданнями-клаузурами	Змагальний процес проектування, обговорення підсумків проектування, конкурси на кращу клаузуру з локального завдання тощо

предмету, спроможності формування нових методик навчання конче потрібно викладачеві працювати у науковій галузі (особливо це доцільно при переорієнтації випуску архітекторів через магістратуру).

5. За слушною пропозицією професора Л.М.Ковальського, висловленою у ході конференції “Сучасна архітектурна освіта”, КНУБА, листопад 2008 року, для розвитку науки у ВНЗ та заохочення студентів до аналітичних пошуків і розвитку їх мислення необхідно створювати наукову базу з метою реалізації експериментів і проведення пошуків науковців-викладачів та участі у наукових роботах студентів під час теоретичного навчання та практик.

В.В. Товбич

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ

Джерело функціонального відтворення, архітектурна освіта в цілому, з деякими зауваженнями і застереженнями вже сформувалася в Україні. Навіть можна стверджувати, що вона (безперервна освіта) адаптується до міжнародних вимог Болонського процесу, а її складова і невід’ємна частина – післядипломна освіта так і не знайшла свого місця в цьому процесі. Як можна вирішити це питання? Спробуємо сформулювати ключові питання і вимоги до такого процесу.

Навіщо. По-перше, це загальноосвітні вимоги до освіти. Кожен фахівець-випускник вищої школи має через певні проміжки часу в тій чи іншій формі ознайомлюватись: з сучасним досвідом в галузі; з новітніми інноваційними методиками і прийомами проектування; конструктивними рішеннями і будівельними і оздоблювальними матеріалами та ін. Є і інша сторона післядипломної освіти — це здобуття додаткових знань з певних спеціалізацій. Наприклад, є певний прошарок архітектурно-управлінських посад, на які призначають фахівців з певним досвідом роботи. Це: головні архітектори областей, міст, районів; начальники управлінь та відділів міністерств, обласних та міських виконавчих органів; фахівці управлінського рівня проектних, науково-дослідних та освітніх закладів та ін. Їм необхідні системні додаткові знання з питань управління, прийняття рішень, роботи з інформаційними базами, знання із суміжних спеціальностей. Такі знання вони можуть отримати в учбових закладах післядипломної освіти, які можуть бути як окремими інституціями, так і при вищих навчальних закладах, які ведуть підготовку архітекторів. Другий варіант бачиться більш ефективним з огляду на кваліфікаційний рівень викладацьких кадрів і матеріальну базу.

Підготовка може проводитись за різними кваліфікаційними програмами. Для бакалаврів, спеціалістів, магістрів. Це можуть бути тижневі курси